

TERESA CHYNCZEWSKA-HENNEL**PROFESOR PAULINA LEWIN
(12 XI 1922 – 7 IV 2015)**

Odeszła uczona, wspaniała człowiek i prawdziwy przyjaciel, jeden z najwybitniejszych znawców literatury wschodniosłowiańskiej i teatru okresu baroku.

Profesor Paulina Lewin urodziła się w Suwałkach. W 1939 roku wraz z rodziną ewakuowała się na wschód. Straciła prawie wszystkich w czasie II wojny światowej. Studiowała na Uniwersytecie Leningradzkim, a w czasie blokady niemieckiej Leningradu przeprowadziła się wraz z przeniesionym uniwersytetem do Saratowa. Swą pierwszą dyplomową pracę poświęciła tematyce stosunków literackich polsko – rosyjskich. Po wojnie zamieszkała w Moskwie a następnie w Leningradzie. W roku 1948 otrzymała stopień kandydata nauk filologicznych, a rok później została starszym wykładowcą języka rosyjskiego i literatury w Instytucie Pedagogicznym w Sterlitamaku w Baszkirskiej Republice Radzieckiej. W roku 1956, kiedy można było powrócić do Polski, Paulina Lewin opuściła Związek Radziecki¹. W 1958 roku została zatrudniona na Uniwersytecie Warszawskim jako starszy wykładowca historii

¹ G. Brogi, *About Paulina Lewin and Her Book*, [w:] Paulina Lewin, *Ukrainian Drama and Theater in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, Edmonton, Toronto 2008, s. xiii n.; *In Memoriam Paulina Lewin*, <http://www.huri.harvard.edu/news/news-archives/216-in-memoriam-paulina-lewin.html?tmpl=component&print=1&page=> (dostęp 15 X 2015)

i teorii wschodniosłowiańskiej literatury, dramaturgii i teatru. Związana była także z Polską Akademią Nauk oraz współpracowała z Uniwersytetem Jagiellońskim, z zaprzyjaźnionym profesorem Ryszardem Łużnym. W latach siedemdziesiątych została profesorem tegoż Uniwersytetu.

W latach sześćdziesiątych Profesor Lewin kontynuowała swe zainteresowania polsko – wschodniosłowiańską literaturą oraz dramatem. Owocem badań w tym zakresie była książka *Intermedia wschodniosłowiańskie XVI-XVIII wieku* wydana we Wrocławiu w 1967 roku. Następną pozycją była rozprawa habilitacyjna zatytułowana *Wykłady poetyki w uczelniach XVIII wieku a tradycje polskie* opublikowana również we Wrocławiu w roku 1972.

Profesor Paulina Lewin obok profesora Ryszarda Łużnego wniosła nieoceniony wkład w badaniu wpływu piśmiennictwa i literatury polskiej na Ukrainie i poprzez tak zwany filtr ukraińskiego baroku oddziaływania tego nurtu na Rosję. W jednym z licznych artykułów Profesor napisała te słowa, które dobrze charakteryzują ów fenomen przenikania kultur:

„Prawosławne szkolnictwo Ukrainy staje się w XVII i XVIII w. rozsądnikiem oświaty dla państwa moskiewskiego, wzorem, który się tu powiela. Miejsce naczelne przypada słynnej Akademii Kijowsko – Mohylańskiej (do 1701 r. – kolegium). W uczelni tej i we wszystkich na niej wzorowanych edukację półwyższego stopnia zamykały, na podobieństwo uczelni jezuickich, tzw. humanitoria, tj. łacińskie klasy poetyki i retoryki”².

Badając ruski dramat szkolny, wzorowany na jezuickim a powstały w murach Kolegium Kijowsko – Mohylańskiego,

² P. Lewin, *Literatura staropolska a literatury wschodniosłowiańskie. Stan badań i postulaty badawcze*, [w]: *Literatura staropolska w kontekście europejskim (Związki i analogie): Materiały konferencji naukowej poświęconej zagadnieniom komparatystyki 27-29 X 1972*, wyd. T. Michałowska i J. Ślaski, Wrocław 1977, s. 141.

Paulina Lewin pokazała, iż ten gatunek dramatyczny rozprzestrzenił się na obszarze od Smoleńska i Moskwy aż po Syberię.

Publikowała swe prace naukowe w Polsce, między innymi w *Slavia Orientalis*, *Przeglądzie Humanistycznym*, w piśmie *Meander*, w rosyjskich, włoskich, amerykańskich i innych wydawnictwach. Wśród wielu ważnych i interesujących wątków w twórczości Pauliny Lewin warto zwrócić uwagę na Jej interpretację stosowania w szkolnym teatrze prawosławnym symbolicznej interpretacji Starego i Nowego Testamentu, adaptacji poprzez tradycję bizantyjsko – słowiańskiego chrześcijaństwa, dostosowania do czasów nowożytnych³.

W roku 1973 Paulina Lewin uzyskała habilitację. W 1976 roku otrzymała stypendium Netherlands Institute for Advanced Studies. Została następnie zaproszona jako visiting professor Uniwersytetu Illinois w Urbana – Champaign. Kolejnym i ostatnim miejscem pracy Pani profesor był Uniwersytet Harvarda, gdzie pracowała do emerytury (współpracowała z nim i później) jako wykładowca w Department of Slavic Languages and Literatures. Była także pracownikiem naukowym Ukrainian Research Institute.

Związana z projektem harwardzkim obchodów Tysiąclecia Chrztu Rusi – Ukrainy działa aktywnie na różnych polach organizacyjnym i naukowym. Odgrywała czołową rolę w różnego rodzaju inicjatywach wydawniczych, przekładach ważnych książek i wielu cennych publikacji z języków rosyjskiego, niemieckiego na język polski i z niemieckiego, polskiego i staroukraińskiego na angielski i niemiecki. Tytułem przykładu wymienić można edycję Endre Angyala, *Świat słowiańskiego*

³ P. Lewin, *Drama and Theater at Ukrainian School in the Seventeenth and Eighteenth Centuries: The Bible as Inspiration of Images, Meanings, Style, and Stage Productions*, [w:] „Harvard Ukrainian Studies”, Special issue, *The Kiev Mohyla Academy, Commemorating the 350th Anniversary of its Founding (1632)*, vol VIII, no ½, June 1984, s. 93-122.

baroku (Warszawa 1972) czy tłumaczenie na język polski Wiery i Dymitra Lichaczowów, *Artystyczna spuścizna dawnej Rusi a współczesność* (Warszawa 1972, drugie wydanie 1981).

Spotkałam Paulinę Lewin podczas naszego pobytu w Bostonie w roku 1985. Obdarzyła mnie, młodą wówczas osobę i moją rodzinę wspaniałą przyjaźnią. Pomagała mi w przygotowaniu seminarium w Harvard Ukrainian Research Institute, zapoznała mnie z ciekawymi naukowcami i pisarzami. Bardzo żałowała, że nie udało się stworzyć w Harvardzie Polskiego Instytutu. Po powrocie do kraju utrzymywałyśmy kontakt listowny i telefoniczny. W roku 2006 spotkałyśmy się w Warszawie. Wygłosiła wykład w Instytucie Historii PAN na temat wpływu kultury baroku polskiego i ukraińskiego na kulturę rosyjską w XVII i XVIII stuleciu.

W 2008 roku światło dzienne ujrzała książka, nad którą Paulina Lewin pracowała od dziewięćdziesiątych lat ubiegłego wieku. *Ukrainian Drama and Theater in the Seventeenth and Eighteenth Centuries* jest syntezą dokonań Uczonej, podsumowaniem wieloletnich badań nad ukraińskim dramatem szkolnym⁴. Powstała ta publikacja niewątpliwie pod silnym wrażeniem zmian, jakie zaszły na Ukrainie w związku z odzyskaniem przez nią niepodległości, co podkreślała w czasie spotkania z polskimi badaczami w Warszawie.

W Stanach Zjednoczonych i na Zachodzie Europy ukazywało się regularnie sporo pozycji poświęconych historii Ukrainy, rozważaniom politologicznym dotyczących rozmaitych prognostyk, ale książka Pauliny Lewin omawiająca rolę teatru w rozwoju kultury ukraińskiej epoki nowożytnej była jedyną pozycją w języku angielskim na ten temat. Uświadamiała zachodniemu czytelnikowi wagę polskiej i ukraińskiej kultury i oddziaływanie ich na rozwój kultury rosyjskiej w XVII i XVIII wieku.

⁴ Bibliography of Paulina Lewin's Works, [w:] P. Lewin, *Ukrainian Drama*, s. xxxi-xxxiv.

Paulina Lewin znakomicie objaśniła mechanizm funkcjonowania tekstów poetyckich tamtego okresu w Polsce, Ukrainie, Białorusi i Rosji.

Pozostawiła swoją bogatą bibliotekę Ukraińskiemu Katolickiemu Uniwersytetowi we Lwowie, mikrofilmy, manuskrypty Ukraińskiemu Instytutowi w Harwardzie.

Pozostawiła też grono swych przyjaciół, którym trudno się pogodzić z Jej odejściem.

W jednym z listów adresowanych do mnie i mojej rodziny, pisała o tym, iż marzy o naszym spotkaniu w Cambridge, gdzie mieszkała. Niestety, gdy chodziliśmy w lecie tego roku po naszych wspólnych miejscach w Cambridge i Bostonie, odczualiśmy z ogromnym smutkiem Jej brak. Zostały nam zdjęcia, listy i wspomnienia.